

MA TAMARA KOSIJER, doktorantkinja
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd, Republika Srbija
tamara25996@gmail.com

UDK 001.32:316.344.32-055.2(497.1)"1927/1941"
061.2:316.344.32-055.2(497.1)"1927/1941"

originalan naučni rad / original scientific paper
primljeno / received: 5. 3. 2021.
prihvaćeno / accepted: 19. 5. 2021.

<https://doi.org/10.29362/ist20veka.2021.2.kos.295-312>

UDRUŽENJE UNIVERZITETSKI OBRAZOVANIH ŽENA 1927–1941.*

APSTRAKT: *U radu je dat prikaz Udruženja univerzitetski obrazovanih žena koje je postojalo i delovalo u međuratnom periodu četrnaest godina, od 1927. do 1941. Presudan značaj za istraživanje teme imala je arhivska građa, na kojoj se rad pretežno zasniva. Brojna dokumentacija brižljivo sakupljena godinama od članica Udruženja i njegovih brojnih ogranaka, uspela je da preživi Drugi svetski rat i postane značajan izvor informacija o ovoj organizaciji, koja je dala nesporan doprinos svojim radom i među prvima napustila okvire ženskih udruženja koja su pre svega imala humanitaran karakter. Pripadnice Udruženja su shvatile da same moraju uticati na promenu svog položaja, tako što će početi da rade na prosvetivanju i uključiti se u evropske modernizacijske procese. Njihovi ciljevi su se bazirali na odbrani profesionalnih interesa univerzitetski obrazovanih žena, njihovog obrazovanja, nezavisnog položaja i borbe za jednako zaposlenje. Pitanje mesta žene u društvu kroz sadržaje emancipatorskih politika počelo je u velikoj meri da okupira intelektualke, univerzitetski obrazovane, najbolje u svojoj struci, poreklom iz bogatih građanskih porodica. One su uvidele značaj obrazovanja i izdigle se iznad svog porekla i statusa, u želji da i drugi mogu dobiti ovo pravo, sa nastojanjem da daju pun doprinos i ostave nasleđe za potonje generacije žena koje će nastaviti njihovim stopama. Grupa intelektualki okupila se oko ovog Udruženja čiji je cilj bio da podrži žene, pre svega devojke, u njihovoj borbi za sticanje prava na obrazovanje, naučni rad i stručno usavršavanje, stvara među njima prijateljske veze, kako u zemlji tako i u inostranstvu, moralno i materijalno ih pomaže i širi opštu prosvetćenost među njima.*

KLJUČNE REČI: Udruženje univerzitetski obrazovanih žena, ravnopravnost, obrazovanje, emancipacija, modernizacija, međunarodna saradnja, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslavija

---

* Članak predstavlja izmenjen deo master rada pod naslovom „Udruženje univerzitetski obrazovanih žena (1927–1941)“ koji je odbranjen 2020. godine na Katedri za istoriju Jugoslavije na Filozofskom fakultetu u Beogradu i nagrađen nagradom Instituta za savremenu istoriju „Ljubomir Ljuba Petrović“ za 2021. godinu.

Položaj žene u srpskom društvu tokom 19. i početkom 20. veka bio je izrazito podređen. Patrijarhalni obrasci su postojali i formalno i u praksi. Mesto žene bilo je definisano Srpskim građanskim zakonikom,¹ koji je po svojoj suštini bio izrazito diskriminišući po žene. Srpski građanski zakonik u Srbiji je bio na snazi od 1844. do 1945. godine i prema njemu žene nisu imale ni politička prava. Žena je tada predstavljala takozvani „četvrti stalež“, budući da nije posedovala građanska prava.² Njena pozicija bila je vezana, gotovo isključivo, za porodicu i privatnost, dok su javna sfera i pozicije moći bile isključivo muški domen.³

Udruženje je osnovano i delovalo u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevini Jugoslaviji, državi koja je u sebi nosila velike različitosti kada su u pitanju privreda, kultura, istorijsko nasleđe, religija, državno i pravno uređenje i političke institucije.⁴ Zajednica heterogenog sastava je okupljala izmešano stanovništvo, različitog stepena nacionalne svesti, podeljeno tradicijom, stepenom prosvetćenosti, običajima i drugim neravnomernostima koje su vladale na ovim prostorima.⁵ Sa temeljima čvrsto ukorenjenim u patrijarhalnost, uz sve prisutnije evropske modernizacijske procese, društvo ženama nije pružalo povoljne mogućnosti za poboljšanje njihovog položaja. Stanje u novonastaloj državi je i inače bilo teško. Posle nemilosrdnih ratnih razaranja i mnogobrojnih ljudskih žrtava, nastupile su prve godine mirnodopskog perioda obojene siromaštvom i nerešenim nacionalnim pitanjima. Morao se uložiti veliki napor kako bi se uhvatio korak sa Evropom.⁶

Iako su žene bile suočene sa brojnim ratnim nedaćama, Prvi svetski rat je ubrzao proces njihovog izlaska na javnu scenu, koji je obuhvatao niz pojava kao što su širenje obrazovanja među ženama i njihovo zapošljavanje. U ratu se pokazala sva besmislenost položaja žena koji su do tada zauzimala, budući da se u njihovim rukama našao jedan deo privredne proizvodnje.⁷ Povlačenjem vojske i otpoči-

¹ Član 920 Zakonika je glasio: „Mladoletnima upodobljavaju se svi oni koji ne mogu ili im je zabranjeno sopstvenim imanjem rukovati; takvi su svi uma lišeni, raspikuće sudom proglašene, propalice, prezaduženici kojih je imanje pod stecište potpalo, udate žene za života muževljeva“. Po članovima 109 i 110 muž je glava porodice, on zastupa ženu, određuje gde će živeti, a ona je dužna da ispunjava njegove naredbe, da ga služi, da održava red u kući, da čuva i neguje decu; članom 130 bilo je zabranjeno istraživanje očinstva, a članom 396 muška deca su isključivala žensku decu iz nasleđstva svog naslednog reda. Srpskim građanskim zakonikom je žena praktično proglašena muževljevom svojinom, a i sam razvod braka se teško dobijao, budući da su uslovi za razvod braka bili strogo ograničeni. Neda Božinović, *Žensko pitanje u Srbiji: u XIX i XX veku* (Beograd: „Devedestčetvrti“, „Žene u crnom“, 1996), 29.

² Ивана Спасовић, *Злата вредне: образовање женске деце у Јужном Банату од 1874. до 1918. године* (Панчево: Историјски архив, 2014), 30–31.

³ Марко Поповић, Мирослав Тимотијевић и Милан Ристовић, *Историја приватног живота у Срба: од средњег века до савременог доба* (Београд: Клио, 2011), 288.

⁴ Neda Božinović, „Žene u modernizacijskim procesima u Jugoslaviji i Srbiji“, u: *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka, 2, Položaj žene kao merilo modernizacije: naučni skup*, urednik Latinka Perović (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 1998), 505.

⁵ Љубодраг Димић, *Културна политика у Краљевини Југославији: 1918–1941. Део 1, Друштво и држава* (Београд: Стубови културе, 1996), 24–25.

⁶ Бојана Поповић, *Мода у Београду: 1918–1941* (Београд: Музеј примењене уметности, 2000), 11.

⁷ Predrag Marković, „Mesto žena u javnom mnjenju Beograda 1918–1965. godine“, u: *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka, 2, Položaj žene kao merilo modernizacije: naučni skup*, 373.

njanjem okupacije, isključivo muški poslovi prešli su u njihovu nadležnost, što je dovelo do promena u porodičnim odnosima. Žena je svojom centralnom pozicijom u porodici promenila svoju društvenu ulogu,⁸ dala veliki doprinos u ratovima i time izašla iz okvira svojih očekivanih uloga, pokazala hrabrost i vrline koje su do tada pripisivane jedino muškarcima.⁹ Nakon Prvog svetskog rata pitanje statusa žena dobija na težini, budući da je proces emancipacije žena bio od izuzetnog značaja za modernizaciju, pa se stoga javlja i težnja žene za novom ulogom koja bi joj pripadala.¹⁰ Iako su različiti zakoni određivali realan položaj žena, one su uspevale da rade na ostvarenju svog cilja tako što su međusobno saradivale. Položaj žena u jugoslovenskom društvu je oslikavao i samu razvijenost društva, dok je stepen emancipacije žene bio pokazatelj emancipacije celokupnog društva, što govori da je proces modernizacije obojen evropskim duhom tek trebao nastupiti.¹¹ Emancipatorski procesi u 20. veku doveli su do boljitka, uspona „čtvrto stalaža“ i samopotvrđivanja žena posle viševjekovnog ugnjetavanja.¹²

Biti žena u Kraljevini Jugoslaviji nosilo je sobom brojne teškoće. Iako su u procesu emancipacije imale podršku određenih intelektualaca i demokratskih pokreta, senka je padala na ostatak patrijarhalnog društva, već nametnutog shvatanja, u čijim okvirima nije bilo mesta za napredna promišljanja. Uprkos svemu tome, javio se uzak krug intelektualki koje su išle nekoliko koraka ispred svog vremena, bez namere da prihvate položaj koji im je bio nametnut, sa stremljenjem da smelo koračaju ka boljoj budućnosti uz veru u postizanje progressa. One nisu želele da pripadaju svojoj podozrivo nastrojenoj sadašnjosti, već su težile da daju pečat istorijskoj borbi žena u sredini čija je osnova bila obavijena patrijarhalnim principima i nespojiva sa modernizacijskim procesima.

Narodni ženski savez Srba, Hrvata i Slovenaca osnovan je septembra 1919. i „obuhvatao je sva humana, nacionalna i verska društva i udruženja žena, koja su se bavila raznim dobrotvornim i prosvetiteljskim akcijama“.¹³ Upravo je na inicijativu Saveza pokrenuta procedura za osnivanje Udruženja univerzitetski obrazovanih žena (UUOŽ) u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, po ugledu na mnoga slična udruženja u drugim zemljama.¹⁴ Ovo osnivačko pitanje pokrenuto je i na kongresu Alijanse za pravo glasa. Sama ideja vodi poreklo nekoliko godina unazad, kada je prilikom jednog kongresa u Varšavi Elen Gledić, docentkinja Univerziteta u Oslu i predsednica Međunarodne organizacije univerzitetski obra-

⁸ Божица Младеновић, *Породица у Србији у Првом светском рату* (Београд: Историјски институт, 2006), 98.

⁹ Ана Столић, *Сестре Српкиње: појава покрета за еманципацију жена и феминизма у Краљевини Србији* (Београд: Еволута, 2015), 198.

¹⁰ Педа Ј. Марковић, *Београд и Европа: 1918–1941: европски утицаји на процес модернизације Београда* (Београд: Савремена администрација, 1992), 51.

¹¹ Вера Гудац-Додић, *Жена у социјализму: положај жене у Србији у другој половини 20. века* (Београд: Институт за новију историју Србије, 2006), 7.

¹² Gizela Bok, *Žena u istoriji Evrope: od srednjeg veka do danas* (Београд: Clio, 2005), 277.

¹³ Svetlana Stefanović, „Žensko pitanje u beogradskoj štampi i periodici 1918–1941“ (magistarski rad, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za istoriju, 2000), 51.

¹⁴ „Удружење универзитетски образованих жена“, *Женски покрет*, 15. 7. 1927, 3.

zovanih žena (MOUOŽ) preko jugoslovenskog delegata na tom kongresu Nikole Vulića, profesora Beogradskog univerziteta, stupila u vezu sa jugoslovenskim ženama i dala ideju za osnivanje ovakvog udruženja u Jugoslaviji. I sama je došla u Beograd leta 1927. godine sa profesorkama iz Osla i Australije, koje su zajedno sa Ksenijom Anastasijević i Isidorom Sekulić započele rad na formiranju udruženja.¹⁵ U skladu sa tim, Elen Gledić je upriličila skup univerzitetski obrazovanih žena na kome je govorila o ciljevima i načinu rada ove organizacije koji su podrazumevali da univerzitetski obrazovane žene drži na okupu, pomaže i podstiče njihov rad i angažovanost. Pozvala je žene sa fakultetskom diplomom da se okupe i pristupe organizaciji, kako bi joj pomogli u ostvarenju njenih stremljenja,¹⁶ kojima je kao predvodnica svih udruženja ove vrste sa sedištem u Londonu težila od 1920. godine. Povodom ove inicijative u Beogradu je održano nekoliko sastanaka i izabran akcioni odbor kome je stavljeno u zadatak da izradi Pravila i sve pripremi kako bi se mogla održati osnivačka skupština koja bi usvojila Pravila i izabrala upravu. Do tada se širom zemlje radilo na prikupljanju novih članica, koje se za tadašnje prilike veoma dobro odvijalo, a sve to je ukazivalo da bi njihov rad u budućnosti mogao biti uspešan u Kraljevini SHS. U akcioni odbor su izabrane: pravica Radmila Atanacković, lekarka Božana Bartoš, profesorka Katarina Bogdanović, pravica Danica Vlajić-Zamboni, bakteriološkinja Vera Petrović Kićevac, arhitektinja Milica Krstić, lekarka Jelica Petrović, lektorka engleskog jezika Marija Stensfild-Popović i druge.¹⁷

Nekoliko meseci potom, u novoj zgradi Univerziteta na Kraljevom trgu br. 3 (danas Studentski trg 3), 11. decembra 1927. okupile su se univerzitetski obrazovane žene u jednoj od slušaonica kako bi osnovala Udruženje univerzitetski obrazovanih žena. Pozdravni govor je održala Leposava Petković, profesorica i predsednica Narodnog ženskog saveza Srba, Hrvata i Slovenaca, koja je ujedno jednoglasno izabrana i za predsednicu zbora. Ona je istakla potrebu obrazovanih žena da budu ujedinjene¹⁸ i da teže stalnom naučnom usavršavanju.¹⁹ Usledilo je predavanje Pauline Lebl-Albale o *Razvoju univerzitetskog obrazovanja žena*, koja je govorila kako je potrebno proširiti akciju kroz čitavu zemlju.²⁰ Zatim je Jelica Petrović govorila o statutima MOUOŽ, podnela referat

¹⁵ „Организовање универзитетски образованих жена“, *Време*, 12. 12. 1927, 5.

¹⁶ Паулина Лебл-Албала, *Десет година рада Удружења универзитетски образованих жена у Југославији: 1928–1938*. (Београд: Удружење универзитетски образованих жена, 1939), 3.

¹⁷ „Удружење универзитетски образованих жена“, *Женски покрет*, 15. 7. 1927, 3.

¹⁸ „Организовање универзитетски образованих жена“, *Време*, 12. 12. 1927, 5.

¹⁹ „Скупштина жена са факултетском спремом“, *Политика*, 12. 12. 1927, 5.

²⁰ „Организовање универзитетски образованих жена“, *Време*, 12. 12. 1927, 5. Paulina Lebl-Albala je govorila o naprednoj Srпкиnji svoga vremena Anki Obrenović, osnivanju prve državne škole koja je devojkama mogla pružiti srednje obrazovanje – Više ženske škole 1863. godine, o prvim maturantkinjama Velike škole Leposavi Bošković i Kruni Acimović 1891. godine, prvom dozvoljenom profesorskom ispitu ženama 1912. godine, o sve većem odzivu žena na fakultetima, koje su do njihovog vremena prisutne u svakoj grani ljudske delatnosti i završila iznošenjem statistike žena upisanih na fakultete. Паулина Лебл-Албала, *Развој универзитетског образовања наших жена* (Београд: Штампарски завод Орао, 1930), 6, 7, 10, 11, 13, 14, 21.

o radu akcionog odbora, koji je imao zadatak da prostudira Pravila i organizaciju ovakvih udruženja u inostranstvu, i pročitala Pravila UOOŽ, koja su potom prihvaćena.²¹ Izabrane su 22 članice Uprave i 3 članice Nadzornog odbora na čijem čelu se našla Paulina Lebl-Albala, koja je postala i predsednica Udruženja.²² Za članice Uprave izabrane su: Anđa Bunuševac – pravnica i novinarka, Anica Savić-Rebac – profesorka, Vera Kićevac – bakteriološkinja, Danica Vlajić-Zamboni – pravnica, Danica Janković – profesorka, Jelena Minić – arhitektinja, Jelica Petrović – lekarka, Katarina Bogdanović – profesorka, Marija Stensfeld-Popović – lektorka, Milica Krstić – arhitektinja, Radmila Čolaković – bibliotekarka Narodne biblioteke, Ružica Stefanović – profesorka i druge.²³

Zadatak Udruženja je prevashodno bio borba za postizanje ravnopravnosti u napredovanju univerzitetski obrazovanih žena. Činjenica je bila da i u onim zemljama u kojima su žene *de iure* bile politički izjednačene sa muškarcima, *de facto* nije bilo tako. Veliki deo zanimanja žene i dalje nisu mogle obavljati, ali i nagrade za rad nisu bile iste za oba pola. Bile su sprečene da obavljaju određene poslove iako su za to pokazivale sposobnost koja se ogledala kako u stručnoj spremi tako i u praktičnom radu.²⁴ Udruženje je osnovano sa ciljem da štiti profesionalne interese žena, da se bori za njihovo napredovanje u službi i za promenu položaja žena u građanskom pravu.²⁵

Prva redovna sednica Upravnog odbora UOOŽ održana je 16. decembra 1927. u prostorijama Ženskog kluba. Predsednica je zaključila da je potrebno pre svega Pravila Udruženja potvrditi u Ministarstvu unutrašnjih dela kako bi otpočeli zvaničan rad. Odbor je sazvaio redovnu sednicu za 30. decembar 1927. na kojoj je detaljno utvrđen program rada. Pravila Udruženja Ministarstvo je konačno potvrdilo i ta vest je objavljena na šestoj redovnoj sednici 9. marta 1928.²⁶

Ciljevi Udruženja bili su da: organizuje univerzitetski obrazovane žene svih profesija i omogući im da zajednički istupaju kad god to zahtevaju njihovi interesi u javnom i privatnom životu; zbliži univerzitetski obrazovane žene u Kraljevini SHS, a u isti mah stvara prijateljske veze sa intelektualcima u inostranstvu; omogući univerzitetski obrazovanim ženama naučni rad; probudi interesovanje univerzitetski obrazovanih žena za javni rad, a prvenstveno za ideju međunarodne intelektualne saradnje; održava kontakt sa studentkinjama i potpomaže ih koliko god je to moguće; podiže u svakoj prilici kulturni, moralni i socijalni nivo u narodu i pomaže sva društva i ustanove koja imaju isti cilj.²⁷

²¹ „Организовање универзитетски образованих жена“, *Време*, 12. 12. 1927, 5.

²² „Удружење Универзитетски Образованих Жена“, *Женски покрет*, 15. 12. 1927, 4.

²³ Mirjana Obradović, „Udruženje univerzitetski obrazovanih žena u Jugoslaviji 1927–1941. godine“, u: *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2, Položaj žene kao merilo modernizacije: naučni skup*, 255.

²⁴ „Удружење универзитетски образованих жена“, *Женски покрет*, 15. 7. 1927, 3.

²⁵ N. Božinović, *Žensko pitanje u Srbiji: u XIX i XX veku*, 116.

²⁶ Istorijски архив Београда (IAB), f.(ond) 1024, Udruženje univerzitetski obrazovanih žena (UOOŽ), Zapisnik sednica Upravnog odbora UOOŽ, knjiga br. 1, 2–3, 14.

²⁷ IAB, f. 1024, UOOŽ, k.(utija) 1, in. br. 2/28.

Program rada je podrazumevao sledeće: organizovanje odbora Udruženja u svim oblastima države i prikupljanje što više članica; pristupanje članstvu Međunarodne organizacije univerzitetski obrazovanih žena i aktivno učestvovanje u njenom radu; saradnju na intelektualnom zbližavanju svih naroda i pripomaganje svim društvima koja propagiraju mir među narodima; nastojanje da se podignu kulturne, moralne i socijalne aktivnosti naroda, i stoga obraćanje najveće pažnje na građansko i moralno vaspitanje omladine; solidarnost sa feminističkim udruženjima; intervenciju Udruženja u svim pitanjima koje interesuju univerzitetski obrazovane žene, kao i zaštitu i podupiranje njihovih opravdanih traženja i zahteva u pogledu raznih zvanja, položaja i zakonskih odredaba. Takođe, raspisivanje konkursa za naučne radove iz svih naučnih struka; raspisivanje konkursa za strankinje za naučne radove iz nacionalne istorije, književnosti, jezika, običajnog prava, istorije nacionalnog prava, etnografije, folkloru; slanje fakultetski obrazovanih žena u inostranstvo radi usavršavanja u naučnim studijama; održavanje raznih naučnih ili popularnih predavanja, kao i predavanja koja će propagirati ideje i ciljeve Udruženja; aktivno učestvovanje u radu Narodnog univerziteta; ukazivanje moralne potpore studentkinjama. Program je takođe obuhvatao: izradu statistike stručnog, kulturnog i socijalnog rada univerzitetski obrazovanih žena u zemlji; izradu kataloga i bibliografije svih knjiga, članaka i drugih publikacija koje su napisale jugoslovenske žene ili koje se tiču ženskog problema; rad na podizanju Doma u Beogradu, koji bi bio klub, mesto sastanka i uzajamnog upoznavanja i zbližavanja, kao i prijatno utočište članicama Udruženja koje radi svojih stručnih poslova tu privremeno borave kao strankinje, članice MOUOŽ.²⁸

Materijalna sredstva Udruženje je dobijalo preko članarina, dobrotvornih priloga, izdavanja knjiga i publikacija, kao i od raznih priredaba i konferencija.²⁹ Ubrzo je došlo do stvaranja Finansijske sekcije, kako bi novac bio što efikasnije prikupljan.³⁰

Na samom početku rada 1928. godine Udruženje je, kako bi procenilo dotadašnju delatnost fakultetski obrazovanih žena, poseglo za prikupljanjem podataka o aktivnostima i njihovom učešću u javnom životu, pa je u skladu sa tim uputilo Apel sa pitanjima kako bi se dobili odgovori o univerzitetskom obrazovanju i prisutnosti žena u državnoj službi. Brojni odgovori koji su stigli pomogli su članicama da sagledaju situaciju širom zemlje i time odrede dalji pravac svog delovanja.³¹ Angažovali su intelektualke da rade na prikupljanju novih članica i osnivanju oblasnih odbora u Beogradu i u unutrašnjosti,³² jer je bila potrebna zajednička saradnja za ostvarenje ciljeva. Započelo je osnivanje sekcija i pododbora širom zemlje, čija se komunikacija odvijala ličnim kontaktima između članica, ali i prepiskom i obaveštenjima preko biltena.³³ Sekciju je

²⁸ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 1, in. br. 14/29.

²⁹ S. Stefanović, *n. d.*, 73.

³⁰ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 24/30.

³¹ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 1, in. br. 63/28.

³² IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 1, in. br. 49/28.

³³ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 49/31.

činilo najmanje 30 članica, a pododbor je bio sastavljen od 10 članica.³⁴ Predsednica Paulina Lebl-Albala je za vreme kongresa Jugoslovenskog ženskog saveza³⁵ u Zagrebu održala konferenciju i dala inicijativu za osnivanje Zagrebačke sekcije, čije stvaranje je bilo od velikog značaja za Udruženje. Veliki broj žena sa oduševljenjem je prihvatio predlog i odmah pristupio biranju uprave i osnivanju sekcije. Upućeno je pismo sa Pravilima univerzitetski obrazovanim ženama u Ljubljani kako bi se i tamo osnovala sekcija,³⁶ što je i učinjeno 1931. godine.³⁷ U Zagrebu je osnovana Omladinska sekcija 1935. godine sačinjena od studentkinja koje su radile na poboljšanju svoga položaja i bile pod direktnim uticajem Komunističke partije Jugoslavije.³⁸ Sekcija Sarajevo je započela svoje postojanje od 1933. godine,³⁹ a njena Omladinska sekcija od 1936. godine.⁴⁰

Kako bi podsticalo angažovanost žena na naučnom polju, želeći da od njih gradi intelektualke i omogućava im da se kroz obrazovanje bore za svoja prava, Udruženje je često organizovalo konkurse za najbolje naučne radove iz oblasti kulturne i socijalne delatnosti jugoslovenskih žena, za koje je bila predviđena i novčana nagrada. Konačnu odluku o pobjednici donosila su stručna lica. Takav je bio konkurs *Naše znamenite žene devetnaestog veka*,⁴¹ za koji je bilo predviđeno da bude skup monografija o znamenitim ženama koje su se istakle u istoriji, politici i književnosti,⁴² kao i prilozi u kojima je predstavljan sistematski rad žena, kao i njihova uloga u socijalnom i kulturnom životu.⁴³

Mnoge članice Udruženja uzimale su učešće u konkursima za stipendije koje je raspisivala organizacija, na kojima su pravo prijave imale sve članice određenih godina koje su se bavile istraživačkim radom, pa se podrazumevalo da imaju bar jedan objavljen ili neobjavljen rad.⁴⁴ Udruženje je moglo navesti

---

³⁴ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 1, in. br. 2/28. Pododbori: Skoplje 1929. godine (IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 1, in. br. 40/29; in. br. 41/29), kasnije sekcija 1931. godine (Jovanka Kecman, *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama: 1918–1941.* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1978), 278; Novi Sad 1929. godine (Паулина Лебл-Албала, „Годишњи извештај Удружења универзитетски образованих жена“, *Женски покрет*, 15. 1. 1930, 3; IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 1, in. br. 48/29, in. br. 51/29, in. br. 52/29), kasnije sekcija 1930. godine (IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 59/30); Šabac 1930. godine (IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 54/30); Veliki Bečkerek (Zrenjanin) 1930. godine (IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 49/31); Užice 1932. godine (IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 56/32); Kragujevac 1934. godine; sekcija u Nišu 1939. započinje rad, a podsekcije u Prokuplju 1939. (IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 6, in. br. 122/40), i u Smederevu 1940. godine.

³⁵ Narodni ženski savez Srba, Hrvata i Slovenaca je od 1929. godine nosio naziv Jugoslovenski ženski savez.

³⁶ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 81/30.

³⁷ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 49/31.

³⁸ J. Kecman, *n. d.*, 280–281.

³⁹ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 2-80/33.

⁴⁰ N. Vožinović, *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, 116.

⁴¹ „Активност Удружења Универзитетски Образованих жена“, *Женски покрет*, 1. 3. 1928, 4.

⁴² IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 1, in. br. 65/28.

⁴³ П. Лебл-Албала, „Годишњи извештај Удружења универзитетски образованих жена“, *Женски покрет*, 15. 1. 1930, 3.

⁴⁴ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 24/30.

najviše tri kandidatkinje za koje će garantovati slanjem detaljnog izveštaja.⁴⁵ Takođe, uprava Udruženja je odlučila da podstakne Vladu SHS u dodeljivanju jedne stipendije za strankinje koje bi želele da studiraju nacionalnu istoriju, književnost, umetnost, pravo i drugo u Jugoslaviji.⁴⁶

Širenje emancipatorskih politika se odražavalo i u vidu mnogobrojnih predavanja na Narodnom univerzitetu koja su bila usmerena na delatnost žena. Reč je bila o širenju kulturne delatnosti kako bi se u što većoj meri podsticale intelektualke da pristupe ovoj organizaciji, da se zbliže i rade na svom obrazovanju, zaposlenju i ekonomskoj nezavisnosti. Predavanja su se odvijala i preko radija, kako bi se šira javnost mogla upoznati sa njihovim radom.⁴⁷ Sazivane su šire sednice i javne konferencije koje su izazivale veliku zainteresovanost javnosti, na kojima se vodila diskusija o zanimljivim pitanjima, naročito onima koja su bila od presudnog značaja za žene.⁴⁸ Održavane su na kraju godine i svečane akademije, da bi se prikazao jedan deo rada i vrednosti koje je Udruženje nosilo sa sobom. Članice Udruženja su na ovim događanjima uvek imale zapažena predavanja koja su bila dobro posećena.⁴⁹

Udruženje je postalo deo Međunarodne organizacije univerzitetski obrazovanih žena nakon što je utvrđeno da poseduje sve što je potrebno da bude član ove prestižne organizacije.⁵⁰ To se desilo već septembra 1928. na plenarnoj sednici Upravnog odbora MOUOŽ u Madridu, gde se diskutovalo o poboljšanju intelektualnog položaja žena kojima je trebalo omogućiti dalje studijsko usavršavanje. Predstavница Udruženja Jelica Petrović je srdačno pozdravljena kao delegatkinja novog Udruženja koje je ušlo u članstvo organizacije i u svom govoru iznela kako se nada da će svojim pristupom UOUŽ doprineti daljem angažovanju i radu međunarodne organizacije.⁵¹ Članice su članstvom u ovoj prestižnoj organizaciji stekle dodatni autoritet u zemlji.⁵² Obrazovan je odbor Udruženja, koji je trebalo da odgovara na sva pitanja koja je postavljala MOUOŽ o prosvetnim prilikama u zemlji.⁵³

Kongres MOUOŽ u Ženevi avgusta 1929. imao je veliki značaj za UOUŽ, budući da je tada prvi put uzelo učešće kao punopravan član organizacije. Delegatkinja Udruženja bila je predsednica Paulina Lebl-Albala, koja je u svom govoru predstavila Kraljevinu, istoriju žena visokog obrazovanja i iznela statistiku univerzitetski obrazovanih žena po profesijama, kao i statistiku studentkinja na univerzitetima. Na kongresu je Internacionalni biro za intelektual-

⁴⁵ „Конкурс Удружења Универзитетски Образованих Жена“, *Женски покрет*, 15. 1. 1929, 6.

⁴⁶ IAB, f. 1024, UOUŽ, k. 1, in. br. 22/29.

⁴⁷ M. Obradović, *n. d.*, 260.

⁴⁸ IAB, f. 1024, UOUŽ, k. 1, in. br. 49/28.

⁴⁹ „Вече Удружења Универзитетски Образованих Жена“, *Време*, 28. 12. 1928, 4; „Вече Удружења Универзитетски Образованих Жена“, *Женски покрет*, 15. 1. 1929, 6.

⁵⁰ Arhiv Jugoslavije (AJ), fond 158, Udruženje univerzitetski obrazovanih žena, fascikla 1.

⁵¹ „Рад Интернационалне Федерације Универзитетски Образованих Жена“, *Женски покрет*, 15. 3. 1929, 3.

⁵² „Скупштина Универзитетски Образованих Жена“, *Женски покрет*, 1. 3. 1929, 4.

⁵³ IAB, f. 1024, UOUŽ, k. 1, in. br. 40/28.

nu kooperaciju zatražio da Udruženje izradi bibliografiju univerzitetski obrazovanih žena za poslednje dve godine. Ovog posla su se prihvatile članice Udruženja, bibliotekarke Milica Vojinović, Ljubica Marković i Radmila Čolaković.⁵⁴ Osnovana je Bibliografska sekcija da prikuplja podatke, sređuje materijal i daje inicijativu za dalji rad. Izrađena je savremena bibliografija štampanih radova univerzitetski obrazovanih žena za 1928. i 1929. godinu, koja je potom prevedena i poslata Centrali.⁵⁵

Članice Udruženja su doprinosile afirmativnom predstavljanju zemlje u inostranstvu. Anka Gođevac se kao jugoslovenska delegatkinja 1930. godine našla u Hagu na Međunarodnoj konferenciji za državljanstvo udate žene i zahvaljujući zalaganju Udruženja imenovana je za ekspertkinju, što se smatralo uspehom univerzitetskih žena. U svom govoru je istakla konzervativno zakonodavstvo zemlje, koje je odraz patrijarhalne sredine. Čestitke njenom izlaganju su pristizale sa svih strana, i u njima je isticano kako je bila kratka, jasna, sugestivna i saslušana u potpunom miru i sa velikom pažnjom, što je bilo od velikog značaja budući da se našla pred najčuvenijim svetskim pravnicima i diplomata-ma.⁵⁶ Pred Holandanima je govorila o jugoslovenskim ženama i o njihovim profesijama. Dobila je stipendiju za Međunarodno pravo od Haške akademije. Njen celokupan rad je bio veoma zapažen.⁵⁷ Članica Milena Ilić-Slavenski učestvovala je kao posmatračica u komisiji za intelektualnu saradnju na Prvoj balkanskoj konferenciji u Atini oktobra 1930. koju su sazvali Grci radi bliže saradnje balkanskih naroda. Podnela je Udruženju izveštaj o radu konferencije, a na rezoluciji koja je doneta nakon zasedanja potpisala se kao jugoslovenska delegatkinja pored Milice Bogdanović, profesorke iz Zagreba. Veliki broj tačaka se poklapao sa delokrugom rada samog jugoslovenskog udruženja, pa su stoga prihvaćene. Obrazovana je Sekcija za veze sa balkanskim zemljama, u kojoj se našla Milena Ilić-Slavenski koja je imala zadatak da prouči to pitanje i dalje vodi ovu aktivnost. Udruženje je učestvovalo na kongresu Jugoslovenskog ženskog saveza oktobra 1930. sa većim brojem članica. Opšti utisak je bio da su najbolje predloge dale upravo članice Udruženja, koje je ostvarilo i saradnju sa Ligom žena za mir i slobodu. Izneta su bila pitanja žena direktora, kao i punih dodataka udatim ženama i državnim činovnicama.⁵⁸

Komitet za internacionalne veze osnovan je zvanično pri Glavnoj upravi marta 1931. i održavao je veze sa svim nacionalnim udruženjima, koja su slala svoje biltene i novine (SAD, Velika Britanija, Francuska, Austrija itd.), dobijala su izveštaje svih kurseva i letnjih škola, a veliki deo prepiske vodio se oko stipendija.

U Beogradu je maja 1932. održana Konferencija za razoružanje koju je priredila Komisija za mir Internacionalne alijanse žena za pravo glasa, gde su

⁵⁴ Паулина Лебл-Албала, „Писмо председнице Удружења универзитетски образованих жена, упућено универзитетски образованим женама“, *Женски покрет*, 15. 1. 1930, 4.

⁵⁵ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 81/30, Centrala – sedište Međunarodne organizacije univerzitetski obrazovanih žena u Londonu.

⁵⁶ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 43/30.

⁵⁷ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 55/30.

⁵⁸ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 81/30.

članice Udruženja uzele vidno učešće, a predsednica Paulina Lebl-Albala je određena da pozdravi konferenciju u ime organizacije. Ovom prilikom žene balkanskih zemalja sklopile su dogovor u cilju balkanskog zbližavanja. UOOŽ je pozvalo bugarsko, rumunsko i tursko udruženje da dođu u Beograd sa predlogom za saradnju na zbližavanju naroda. Odziv je bio zapažen. Ubrzo, osnovan je Komitet za balkanske veze pri Udruženju⁵⁹ na čiju inicijativu je, u želji da radi na zbližavanju balkanskih naroda, Glavna uprava odlučila da priredi svečano grčko veče u dvorani Kolarčevog univerziteta 10. marta 1933. na kojem je učešće uzela svojim predavanjem Marija Amariotu, članica grčkog udruženja i Prosvetnog saveta pri Ministarstvu prosvete.⁶⁰ Ovom događaju su prisustvovali grčki i bugarski poslanik, kao i veliki broj uglednih ličnosti iz prestoničkog sveta. Marija Amariotu je boravila šest dana u Beogradu, prisustvovala priredbama i posećivala različite ustanove. Pri povratku zaustavila se u Skoplju gde joj je tamošnja sekcija priredila svečani doček na čelu sa predsednicom sekcije Anicom Savić-Rebac.⁶¹

Radi uspostavljanja prijateljskih veza sa članicama bugarskog udruženja i međusobnog upoznavanja kultura, šest bugarskih intelektualki došlo je u Beograd 21. decembra 1933.⁶² Sve gošće su bile članice bugarskog UOOŽ.⁶³ One su se uputile u razgledanje Beograda, a zatim je usledilo svečano bugarsko veče posvećeno njihovoj kulturi i umetnosti pri čemu je zabeležen veliki uspeh. U publici je zapažen veći broj diplomata, političara, univerzitetskih profesora, kao i članova Jugoslovensko-bugarske lige. Sledeći dan bio je rezervisan za konferenciju „O srpsko-bugarskim duhovnim vezama u prošlosti“ i sednicu Jugoslovensko-bugarske lige. Tom prilikom se govorilo o pokretanju časopisa na „jugoslovenskom“ i bugarskom jeziku, koji bi izlazio tromesečno i doprinosaio boljem upoznavanju bugarskog naroda.⁶⁴ I rumunske intelektualke su posetile Beograd, što je u velikoj meri doprinosilo bližoj saradnji, za šta se UOOŽ zalagalo i to kad su u pitanju svi balkanski narodi. Radeći na jugoslovensko-rumunskom zbližavanju, tri rumunske intelektualke su 8. marta 1934. pristigle u Beograd, na svečano rumunsko veče u dvorani Kolarčevog univerziteta.⁶⁵ Odziv za ovo veče je bio na zavidnom nivou, a došla je i izaslanica kraljice, doprinevši prilogom od 1.000 dinara. Sledećeg dana, gošće su održale predavanja o položaju rumunske žene. Njihov trodnevni boravak je obuhvatao posetu raznim institucijama i audijenciju kod kraljice Marije Karadžorđević, inače rumunskog porekla. Rumunsko UOOŽ je dodelilo pre ove posete svoju internacionalnu stipendiju Leposavi Pavlović koja

⁵⁹ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 49/31.

⁶⁰ „Грчко вече удружења университетски образованих жена“, *Политика*, 8. 3. 1933, 12; IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 7, „Манифестација грчке културе на Коларчевом универзитету“, *Време*, 8. 3. 1933.

⁶¹ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 54/33.

⁶² „Бугарске интелектуалке долазе у Београд“, *Политика*, 19. 12. 1933, 8.

⁶³ „Јуче су допутовале у Београд бугарске интелектуалке“, *Време*, 22. 12. 1933, 5.

⁶⁴ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 7, „Говор г-ђе Чардафонове на чајанци у Женском клубу“, *Време*, 23. 12. 1933.

⁶⁵ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 7, „Интелектуалке из Румуније у Београду“, *Политика*, 3. 3. 1934.

je od decembra 1933. boravila u Bukureštu radeći na svojoj doktorskoj tezi „Veza između rumunske i jugoslovenske narodne poezije“.

Prvi kongres Udruženja održan je u Zagrebu 9–11. novembra 1935. godine. Glavna tema bile su univerzitetske studije i karijera jugoslovenskih žena, a rezolucija kongresa je imala cilj obraćanje vlastima da se pri dobijanju određenog radnog mesta ne gleda samo pol radnika već i njihove kvalifikacije i sposobnosti, kao i da se ženama ne sprečava napredovanje na određene položaje. Zatraženo je da se žene mogu naći na mestu direktora i sudija, zauzimati određene položaje u Ministarstvu unutrašnjih dela, biti saobraćajno osoblje, kao i da lekarkama i ekonomistkinjama budu dostupni svi položaji njihove struke. Konstatovano je da ono što najviše pogađa žene u državnoj službi jeste činjenica da one nisu nagrađene jednako kao njihove kolege, stoga je traženo izjednačavanje u nagradi. Zahtevana su sva građanska i politička prava u vođenju javnih i državnih poslova. Rezolucija sastavljena od ovih zahteva predata je Senatu, Skupštini i pojedinim članovima Vlade. Prijem kod članova Vlade bio je srdačan, obećano je da će se rezolucija imati u vidu, ali je isticano da položaj žena u zemlji nije teži nego u ostalim državama i da će vremenom postati bolji. Upućena je i predstavka ministru prosvete, koji je pokazao interesovanje za rad Udruženja i dao pozitivna obećanja.⁶⁶

Kako bi bilo očuvano sećanje na znamenite žene koje su u velikoj meri zadužile narod svojim radom na naučnom, umetničkom, književnom i socijalnom polju, izdato je deset dopisnih karata sa slikama istaknutih žena. Budući da nije bilo materijalnih sredstava za izdavanje lista, odlučeno je da to bude bilten koji će izlaziti jedanput mesečno (kasnije iz finansijskih razloga jednom u tri meseca) i donositi vesti iz svih sekcija kao i o svim univerzitetski obrazovanim ženama u Jugoslaviji, vesti iz Centrale i iz ostalih nacionalnih udruženja. Bilten su uređivale same članice, a prihod od jednog dinara je korišćen za nadoknadu troškova.⁶⁷

Predavanja članica objavljivana su u vidu brošura, a kao svoj prvenac Udruženje je štampalo predavanje predsednice „Razvoj univerzitetskog obrazovanja naših žena“ u 2.000 primeraka, čija je prodaja išla u korist Udruženja. U cilju izrade obimne studije o celokupnoj delatnosti jugoslovenskih žena pristupilo se stvaranju bibliografije o tome šta su žene pisale, prevodile i izdavale, takođe šta je pisano o njima i njihovoj aktivnosti. Članice Udruženja su se obraćale Jugoslovenskom ženskom savezu oko materijalne pomoći pri sakupljanju građe, dok je rukovođenje, određivanje materijala koji treba da se pregleda, kontrolisanje, sređivanje, klasifikacija i izrada kataloga trebalo da vrše članice besplatno radeći nekoliko godina. Za Bibliografsku sekciju udruženja, kojoj je bilo namenjeno da vodi ovaj posao, određene su bibliotekarke Univerzitetske biblioteke Ljubica Marković i Milica Vojinović, kao i predsednica Paulina Lebl-Albala, diplomirana pravnica Anka Gođevac i lekarka Olga Palić.⁶⁸ Građa

⁶⁶ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 4, in. br. 105/36.

⁶⁷ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 49/31.

⁶⁸ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 45/32.

se prikupljala u narodnim, javnim i stručnim bibliotekama, kao i privatnim, do tada objavljenim bibliografijama i raznim bibliotekarskim i književnim katalozima. Dobar deo građe prikupljen je na osnovu saopštenja i sećanja savremenih spisateljica i prevoditeljki.⁶⁹ Radilo se u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i drugim mestima, po sekcijama.⁷⁰ Težilo se da se u svim pojedinostima postigne saglasnost sa ljubljanskim i zagrebačkim delom, što je pak iziskivalo stalne pregovore i sporazumevanja. Iako je posao odmicao teško, autorke su smatrale ovaj poduhvat svojim velikim uspehom, koji je svakako bio od ogromnog značaja za naučno-istorijski rad i neophodan za istraživanja intelektualne delatnosti Jugoslovenki. Za beogradski deo građu je prikupila Nadežda Petrović, bibliotekarka Narodne biblioteke, a dopune su dale i priredile Paulina Lebl-Albala, Ljubica Marković i Milica Vojinović. Beogradski deo bibliografije bio je povezan sa zagrebačkim i ljubljanskim delom i tako se delio na kongresu Međunarodnog ženskog saveza u Dubrovniku 1936. godine, koji je i bio razlog ubrzanog rada na bibliografiji, pa je bilo predviđeno da se tako i prodaje pod nazivom „Bibliografija ženskih pisaca u Jugoslaviji“. Dvesta primeraka je povezano zasebno i pušteno u prodaju pod nazivom „Bibliografija knjiga ženskih pisaca štampanih u Vojvodini, Srbiji, Južnoj Srbiji i Crnoj Gori do svršetka godine 1935“. Cena je iznosila 20 dinara.⁷¹ Bibliografija je sadržala popis originalnih radova, prevedenih dela, časopisa i posebnih izdanja uređenih od žena, štampanih do kraja 1935. godine. Osim toga u knjizi su se nalazili predgovori, posebni i zajednički indeksi po strukama i vremenu, a da bi se delo moglo upotrebiti i u inostranstvu, svi naslovi, uvodi i indeksi dati su na francuskom jeziku. Najveći broj dela štampan je na teritoriji Beogradske sekcije i to 578 originala, 321 prevod, 63 revije. Najstarija zabeležena knjiga bila je: Katarina Zrinska „Putni tovariš“ (*Saputnik*) sa pobožnim molitvama prevedenim sa nemačkog na hrvatski, izdata 1661. godine. Na teritoriji Beograda najstarije delo bio je „Savet maternji“ od Jevstahije Arsić, štampan 1814. godine.⁷²

Zadatak za kongres Međunarodnog ženskog saveza u Dubrovniku 1936. godine bio je i organizovanje izložbe knjiga svih ženskih pisaca u zemlji uz stručno uređivanje, što je zahtevalo veliki bibliotekarski i arhivski rad, uporedo sa kontinuiranim traganjem, dokumentovanjem, proveravanjem činjenica radi dobijanja što pouzdanijih podataka. Razvijana je živa prepiska koja je donela i dokumenta pisana rukom samih književnica, često sa propratnim izjavama o njihovom životu, što je bila još jedna dragocenost. Veliki deo posla je uradila arhivistkinja Udruženja Jelena Popović. Posle mnogih teškoća, uz saradnju Zdenke Marković i Olge Osterman iz Zagreba, Pauline Lebl-Albale iz Beograda i N. N. iz Ljubljane, u redakciji Pauline Lebl-Albale posao je završen i stavljen

⁶⁹ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 4, in. br. 133/36.

⁷⁰ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 43/31.

⁷¹ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 7, „Југословенске жене написале су досад и превеле врло много књига“, *Правда*.

⁷² IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 7, „Биографија женских писаца у Југославији, Милена Славенски“, *Правда*.

Jugoslovenskom ženskom savezu na raspolaganje.⁷³ Glavna uprava je povodom ovog posla pre svega preduzela korake u Ministarstvu prosvete, a tražila je i moralnu potporu Ministarstva spoljnih poslova. Potpomognute su u tom pogledu i akcijom Jugoslovenskog ženskog saveza i odobreno im je da iz državnih narodnih biblioteka prenesu potrebne knjige u Dubrovnik. Tako su prvi put dela jugoslovenskih književnica učestvovala na jednoj internacionalnoj izložbi autorki na kojoj su bila zastupljena i dela spisateljica iz Francuske, Norveške, Amerike, Čehoslovačke, Letonije i Litvanije. Izložba je izazvala živo interesovanje i u mnogome je doprinela boljem poznavanju kulturnog rada jugoslovenske žene i od strane javnosti i od strane uglednih gostiju. O izložbi se govorilo na radiju i u štampi, a posetila ju je i jugoslovenska kraljica Marija Karadorđević zajedno sa svojom majkom, rumunskom kraljicom.

Za isti kongres Udruženje je pripremlilo knjigu o radu prve srpske književnice, monahinje Jefimije. Štampano je 600 primeraka na engleskom i 400 primeraka na francuskom jeziku. Korice knjige su bile izvanredno ukrašene, u srednjovekovnim ornamentima starih srpskih rukopisa, što je bila jedna od najlepših edicija na „jugoslovenskom“ jeziku. Ove tri publikacije Udruženja veoma su podesno poslužile strankinjama tako što su im pružile obaveštenja o književnom radu jugoslovenskih žena. One su zapažene i u književnoj kritici i o njima su objavljeni veoma povoljni prikazi u *Srpskom književnom glasniku*, *Srpskom Letopisu*, *Prilozima za književnost, jezik, istoriju i folklor*, *Južnom pregledu*, *Glasniku Jugoslovenskog ženskog saveza*, kao i u dnevnoj štampi. Na osnovu njih, predsednica književne komisije Međunarodnog ženskog saveza napisala je članak i održala u Parizu javno predavanje o jugoslovenskoj ženskoj književnosti. U svim državama gde su odnete poslužile su kao dobar materijal za obaveštenja u pogledu jedne oblasti duhovne kulture jugoslovenskog naroda.⁷⁴

Udruženje je 14. marta 1937. u paviljonu „Cvijeta Zuzorić“ otvorilo desetodnevnu izložbu knjiga čije su autorke ili prevoditeljke bile Jugoslovenke.⁷⁵ Budući da je izložbu u Dubrovniku prethodne godine pored stranih gošći posetio samo ograničen broj Jugoslovenki, Udruženje je odlučilo da priredi istu takvu izložbu u Beogradu, kako bi se pružila mogućnost građanima i građankama prestonice, a naročito školskoj omladini, da je posete i razgledaju. Izložbu je posetila i kneginja Olga i u razgovoru sa Paulinom Lebl-Albalom istakla da je upravo ta izložba pokazatelj da žene mogu biti podjednako uspešne i sposobne kao i muškarci na polju literature i nauke i da se u tome vidi veliki napredak koji su učinile jugoslovenske intelektualke.⁷⁶

Od osnivanja Udruženja članice su se borile protiv raznih mera države koje su imale cilj da ograniče rad žena i vrate ih korak unazad u borbi za ostvarenje svojih prava. Usled sve veće nezaposlenosti intelektualki, Beogradska

⁷³ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 5, in. br. 34/27.

⁷⁴ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 4, in. br. 105/36.

⁷⁵ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 5, in. br. 17/37, in. br. 18/37.

⁷⁶ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 7, „Н. Кр. Вис. Книгиња Олга посетила је јуче изложбу сликарке Зоре Петровић“, *Правда*.

sekcija preuzela je zadatak da se ustanovi neka vrsta posredničkog biroa za traženje posla nezaposlenim članicama.⁷⁷

Usled ometanja školovanja žena, kao i profesionalnog napredovanja u državnoj službi i ograničenja njihovog rada, Glavna Uprava UOOŽ je podnela predstavku Jugoslovenskom ženskom savezu novembra 1933. kako bi se preuzela kolektivna akcija svih ženskih udruženja, kao protest svih jugoslovenskih žena protiv veoma teškog položaja žena u društvu i nedovoljnog sprovođenja emancipatorskih politika u praksi. Usledio je veliki zemaljski zbor ženskih udruženja u Beogradu 10. februara 1934. godine. Tom prilikom su govorile mnoge članice Udruženja koje su branile pravo žena na rad i jednakost u državnoj službi. Tokom trajanja skupa doneta je rezolucija koja je odmah predata vladi i parlamentu. Kao reakciju na izjavu ministra finansija koji je rekao da se mora pristupiti smanjenju broja žena u državnoj službi, Glavna uprava podnela je krajem februara 1934, posle godišnje skupštine Beogradske sekcije, predstavku predsednicima Vlade, Parlamenta i Senata. Traženo je da im se ne uskratiti i to jedino pravo koje su stekle svojim kvalifikacijama i svojom službom. Uskoro zatim su se pridružile akciji Ženskog pokreta, prikupljanjem potpisa među univerzitetski obrazovanim ženama radi sastavljanja novog protestnog dokumenta koji je podnet Vladi u znak protesta protiv redukcije žena iz državne službe. Skoro sve sekcije su održale dobro organizovane zborove na kojima su se izjasnile protiv redukcije. Sve sekcije, osim Novog Sada, skupljale su potpise. Zbog Uredbe iz 1934. godine, kojom je oduzet dodatak na skupoću udatim ženama, državnim činovnicima, kao i devojkama koje stanuju sa roditeljima, koja je izazvala veliku zabrinutost i negodovanje žena, odlučeno je da se 19. aprila održi skup povodom ovoga, kao šira sednica svih članica Udruženja koja je održana u Beogradu. Posle žive diskusije, odlučeno je da se uputi predstavka kralju koja bi izložila gledište Udruženja na celokupnu situaciju. Sastavljen je odbor od četiri članice koji je trebalo da napiše predstavku, koja je tokom maja meseca upućena zajedno sa Ženskim savezom i Ženskim pokretom (Milena Atanacković, Paulina Lebl-Albala, Anka Gođevac, Zorka Karadžić).⁷⁸

Ženski pokret, Jugoslovenski ženski savez i UOOŽ sazvali su širu konferenciju 11. maja 1935. u Ženskom klubu u Beogradu da bi se diskutovalo o smanjenju dodatka udatim ženama. Na kraju je doneta rezolucija koja govori o opravdanim zahtevima žena i traži jednoglasno da se u potpunosti ukine Uredba o smanjenju prinadležnosti za udate žene državne činovnice i službenice, kao i za penzionerke. Rezolucija je predata Vladi i ministru finansija. Usledila je, međutim, još jedna odluka Vlade septembra 1935. koja je ponovo pogodila žene i porodice usled dodatnih redukcija, pa se Udruženje solidarizalo sa ostalim udruženjima koja su stupila u akciju povodom uredbe. Kolektivna akcija koja je vođena doprinela je konačnom ishodu u vidu korigovanja uredbe.⁷⁹ Kako bi naglasile svoju želju da konačno dobiju pravo glasa u doba kada se pripremao

⁷⁷ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 28/32.

⁷⁸ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 2, in. br. 2-80/33.

⁷⁹ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 3, in. br. 97/35.

novi izborni zakon, članice Glavne uprave su se pridružile akciji Ženskog pokreta da se održavanjem zborova izbore za opšte pravo glasa žena u čitavoj zemlji, a tome se pridružila Beogradska sekcija. U njihovo ime na zboru je govorila i Zorka Karadžić. Usled izmene *Zakona o saobraćajnim činovnicima*, Glavna uprava je kod predsednika Organizacije saobraćajnih činovnika intervenisala 1936. godine u cilju izmena člana 5 zakona po kojem je bilo predviđeno da žene sa fakultetskom diplomom ne mogu napredovati u ovom resoru. Dato im je obećanje da će zakon biti korigovan u korist žena. Molba Ministarstvu prosvete je upućivana u više navrata kako bi se žene postavljale za direktore, a traženo je i ukidanje već zastarele odredbe za učiteljice prema kojoj je važno da mogu raditi dok su u braku jedino ako su udate za učitelje. Članice Udruženja urgirale su i u Ministarstvu poljoprivrede da se inženjerkama agronomije omogućiti lakši put do dobijanja posla. Ministarstvu pravde, u zajednici sa Ženskim pokretom, predale su molbu da se pravicama omogućiti postavljanje za sudije i to prvenstveno pri sudovima za maloletnike i za neposredna dela. Iako naizgled ove akcije UOOŽ nisu odmah davale rezultate, imale su velikog uticaja na postepeno poboljšanje položaja intelektualki u društvu.⁸⁰

Drugi redovni kongres i proslava 10-godišnjice rada Udruženja priređeni su 12. i 13. februara 1939. u Beogradu. Nije se više mogla poreći činjenica da su žene počele da igraju sve vidniju ulogu u javnom životu zahvaljujući UOOŽ koje je davalo polet velikom broju intelektualki da istraju u borbi za svoja prava.⁸¹ Na skupštini Beogradske sekcije 13. februara 1939. izabrana je nova uprava Sekcije sa predsednicom Milicom Vojinović, profesorkom i bibliotekarkom Univerzitetske biblioteke.⁸²

Ubrzo nakon stvaranja Banovine Hrvatske članice Zagrebačke sekcije počele su da insistiraju na reorganizaciji Udruženja, koje je trebalo da bude pretvoreno u samostalna društva povezana u savez u želji da se postigne decentralizacija. Ovaj potez imao je jasno obojenu političku pozadinu. Sama organizacija je iznela da bi posledica toga bilo stvaranje pojedinih nezavisnih udruženja, od kojih bi samo jedno moglo očekivati da dobije priznanje. Iako su ostale članice bile spremne na kompromisno rešenje u vidu izrade novih Pravila, na kraju je ova kriza Udruženja okončana otcepljenjem Zagrebačke sekcije.⁸³

U vreme početka rata u Evropi, članice su se trudile da pomognu kolegicama čije su države bile zahvaćene ratom. MOUOŽ je osnovala Pomoćni fond za izbeglice univerzitetski obrazovane žene iz okupiranih zemalja. Glavna uprava je prikupila 1.800 dinara, od kojih je prilog Beogradske sekcije iznosio 500 dinara, nakon čega su usledile zahvalnice iz Ženeve i Londona. Nabavljale su životne namirnice za žene u okupiranim gradovima. Pakete su uputile u Varšavu, Prag, Kopenhagen, Oslo, Amsterdam. „Izražavale su žaljenje što ništa ne

---

⁸⁰ M. Obradović, *n. d.*, 259.

⁸¹ „Удружење универзитетски образованих жена прославило је десет година свог преданог рада“, *Политика*, 13. 2. 1939, 9.

⁸² IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 6, in. br. 12/39.

⁸³ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 6, in. br. 51/39.

mogu uputiti kolegicama iz Francuske, za koje su rekle da imaju najviše i obaveza da to učine, jer italijanska pošta ne vrši tranzit.“

Redovna godišnja skupština Beogradske sekcije održana je 26. marta 1941, a sledećeg dana 27. marta umesto redovne sednice održana je svečana zajednička sednica Glavne uprave i Beogradske sekcije. Na sednici je izražena opšta radost zbog stupanja na presto kralja Petra II Karađorđevića. Rešeno je da se upute čestitke kralju i kraljici i na taj način izrazi puna odanost.⁸⁴

Glavna uprava i Beogradska sekcija odmah su obustavile rad po izbivanju rata, 6. aprila 1941. godine. U vezi sa naredbom Uprave grada od 18. maja 1941. podneti su podaci o Beogradskoj sekciji UOOŽ – spisak članica Uprave, poslednji zapisnik sa Godišnje skupštine (24. februar 1940), podaci o imovinskoj situaciji sekcije, jedan primerak Pravila. Imovina Udruženja predata je Kolu srpskih sestara – uložne knjižice kod Hipotekarne banke (iz Glavne uprave i Beogradske sekcije) i u gotovini 2.921 dinar (iz Glavne uprave) i 1.692 dinara (iz Beogradske sekcije) – i namenjena u humanitarne svrhe.⁸⁵ Knjige i preostalu građu su takođe predali tadašnjoj predsednici Kola srpskih sestara Delfi Ivanić,⁸⁶ koja je trebalo da ih korisno upotrebi u vaspitanju ženske omladine, pošto je Kolo srpskih sestara u svome domu imalo internat. Od imovine su još ostala dva ormana koja su se nalazila kod Društva Crvenog krsta – Odeljak za zaštitu dece, te su izrazile želju da oni tamo i ostanu, jer su bili potrebni za smeštanje odeće koja je deljena siromašnoj deci.⁸⁷

Posle okončanja Drugog svetskog rata nove komunističke vlasti u Jugoslaviji su odbacile institucije građanskog društva, pa tako i UOOŽ. Ipak, ovo Udruženje je za vreme svog postojanja uspelo da postavi osnove za buduće feminističke akcije, kao i da utre put i osvetli ga za buduće generacije i neke nove ženske borbe. U tome je društveni značaj i važnost Udruženja univerzitet-ski obrazovanih žena.

---

⁸⁴ IAB, f. 1024, UOOŽ, knjiga 4 (od 23. februara 1939. do 5. aprila 1941), 162.

⁸⁵ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 6.

⁸⁶ Delfa Ivanić, *Uspomene*, priredila Jasmina Milanović (Beograd, Institut za savremenu istoriju, 2012), 222.

⁸⁷ IAB, f. 1024, UOOŽ, k. 6.

REFERENCE

- Bok, Gizela. *Žena u istoriji Evrope: od srednjeg veka do danas*. Beograd: Clio, 2005.
- Božinović, Neda. *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*. Beograd: „Devedesetčetvrta“, „Žene u crnom“, 1996.
- Božinović, Neda. „Žene u modernizacijskim procesima u Jugoslaviji i Srbiji“. U: *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka. 2, Položaj kao merilo modernizacije: naučni skup*. Urednik Latinka Perović, 505–533. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 1998.
- Dimić, Ljubodrag. *Kulturna politika u Kraljevini Jugoslaviji: 1918–1941. Deo prvi, Društvo i država*. Beograd: Stubovi kulture, 1996.
- Gudac-Dodić, Vera. *Žena u socijalizmu: položaj žene u Srbiji u drugoj polovini 20. veka*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2006.
- Ivanić, Delfa. *Uspomene*. Priredila Jasmina Milanović. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2012.
- Kecman, Jovanka. *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama 1918–1941*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1978.
- Lebl-Albala, Paulina. *Razvoj universitetskog obrazovanja naših žena*. Beograd: Štamparski zavod Orao, 1930.
- Lebl-Albala, Paulina. *Deset godina rada Udruženja univerzitetski obrazovanih žena u Jugoslaviji: 1928–1938*. Beograd: Udruženje univerzitetski obrazovanih žena, 1939.
- Marković, Peđa J. *Beograd i Evropa: 1918–1941: evropski uticaji na proces modernizacije Beograda*. Beograd: Savremena administracija, 1992.
- Marković, Predrag J. „Mesto žena u javnom mnjenju Beograda 1918–1965. godine“. U: *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka, 2, Položaj žene kao merilo modernizacije: naučni skup*. Urednik Latinka Perović, 373–384. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 1998.
- Mladenović, Božica. *Porodica u Srbiji u Prvom svetskom ratu*. Beograd: Istorijski institut, 2006.
- Obradović, Mirjana. „Udruženje univerzitetski obrazovanih žena u Jugoslaviji 1927–1941. godine“. U: *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka. 2, Položaj kao merilo modernizacije: naučni skup*. Urednik Latinka Perović, 252–262. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 1998.
- Popović, Bojana. *Moda u Beogradu: 1918–1941*. Beograd: Muzej primenjene umetnosti, 2000.
- Popović, Marko, Timotijević Marko i Milan Ristović. *Istorija privatnog života u Srba: od srednjeg veka do savremenog doba*. Beograd: Clio, 2011.
- Spasović, Ivana. *Zlata vredne: obrazovanje ženske dece u Južnom Banatu od 1874. do 1918. godine*. Pančevo: Istorijski arhiv, 2014.

- Stefanović, Svetlana. „Žensko pitanje u beogradskoj štampi i periodici 1918–1941“. Magistarska teza, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za istoriju, 2000.
- Stolić, Ana. *Sestre Srпкиnje: pojava pokreta za emancipaciju žena i feminizma u Kraljevini Srbiji*. Beograd: Evoluta, 2015.

MA TAMARA KOSIJER, PhD Student
Faculty of Philosophy, University of Belgrade
Belgrade, Republic of Serbia
tamara25996@gmail.com

ASSOCIATION OF UNIVERSITY EDUCATED WOMEN 1927–1941

Summary

Throughout history women have been disenfranchised and denied almost every right. Everything concerning political and social life was reserved only for men, while the position of women was almost negligible. Women were condemned to spend their whole lives subordinated to men, only because of their gender, which the patriarchy considered to be on a much lower social level and therefore simply should not have any rights. However, in the period between the two world wars, things started to change for the better for women and the Association of University Educated Women (1927–1941) greatly contributed to that. Initially only a few, surrounded by a society with deep-rooted patriarchal views, they managed to attract a growing number of women intellectuals with a university degree to their organization, but they also prepared students for future activities. Women began increasingly to enroll into colleges, even those that were not socially acceptable for women. The Association set itself the tall task of enabling women to work in science, which was the highest goal of their aspirations, believing that women as intellectuals should not remain confined in their profession, but be able to participate freely in all issues of national and international importance. They believed that the success of women would be achieved.

KEYWORDS: Association of University Educated Women, Equality, Education, Emancipation, Modernization, International Cooperation, Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes (Yugoslavia)